

Dainora POCIŪTĖ

ITALIJA IR KRIKŠČIONIŠKOSIOS SĄMONĖS GIMIMAS LIETUVOJE: ABRAOMAS KULVIETIS

Kultūros ir literatūros istorikės, reformacijos ir protestantizmo tyrinėtojos Dainoros POCIŪTĖS straipsnyje glaustai apžvelgiami nuo XV amžiaus stipriau plėtojami Lietuvos ir Italijos ryšiai (per meną, lietuvių studijas šioje šalyje, ypač – per Apaštalų sosto ir Lietuvos kontaktus).

Tų ryšių fone iškeliami kultūros ir reformacijos veikėjo Abraomo KULVIEČIO nuopelnai lietuvių kultūrai ir intelektualinės minties raidai. Kalbant apie atskiras šio sąžine ir žinojimu besiremiančio tiesos ieškotojo veiklos sritis, kone kiekvienu atveju pabrėžiama: jis buvo pirmasis... (Plačiai ir detalai minimos temos gvildenamos išpūdingoje Dainoros Pociūtės monografijoje „Maištininkų katedros. Ankstyvoji reformacija ir lietuvių–italų evangelikų ryšiai“ (2008).

ITALY AND THE BIRTH OF CHRISTIAN CONSCIOUSNESS IN LITHUANIA: ABRAOMAS KULVIETIS

The article by cultural and literary historian, researcher of Reformation and Protestantism, Dainora POCIŪTĖ in a concise way reviews more interconnecting Lithuanian–Italian ties starting with the 15th C. (through art, studies of Lithuanians in Italy, especially through the contacts of the Holy See and Lithuania.) In the background of these ties are elevated merits of the cultural and reformative individual’s Abraomas KULVIETIS’ input into the development of Lithuanian culture and intellectual thought. While discussing separate areas of activity of that moral and knowledgeable truth seeker, almost every time there is an emphasis – he was the first... Broadly and in detail the aforementioned themes are examined in an impressive monograph by Dainora Pociūtė “The Rebel Cathedrals. Early Reformation and the Connections between Lithuanian and Italian Evangelists” (2008).

Įvairios šalys, tarp jų ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, savo kontaktus su Italija – ankstyvųjų Naujųjų laikų kultūros lydere – stipriau ėmė plėtoti pradėdant XV amžiumi. Diplomatinijos giminė Venecija, XV a. viduryje pradėjusi kurti sistemišką pasiuntinių tarnybą, buvo viena pirmųjų, kurios atstovai, dažniausiai – žymiųjų Italijos aukštuomenės šeimų nariai – tiesiogiai matė ir fiksavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro gyvenimą ir jo buitines detales. Todėl, nepaisant daugelio anksčiau kritiškų atsiliepimų apie Viduramžių Lietuvą, paremtų tiesioginiais išpūdziais arba gandai, XV a. antrosios pusės Kazimiero valdomos Lietuvos aristokratijos kasdienybė jau buvo vertinama kaip panaši į „europietiškąją“. Štai venecijietis Ambrosijus Contarini (apie 1429–1500), 1474 bei 1477 metais lankęsis Kazimiero dvaruose, ne sykį pabrėžė trimitų skambesiu palydimų juose vykusią pusryčių iškilmingumą ir konstatavo: Kazimiero dvariškiečiai „maitinasi beveik kaip mes, gerai gamina ir daug valgo“¹. XV amžiuje susiformavo ir LDK renesanso kultūrą skatinusi lietuvių kilmės iš romėnų teorija, tad Milano kunigaikštystė Bona Sforza (1494–1557), 1518 metais tapusi Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto I žmona, nesunkiai pasinaudojo lenkų bei lietuvių simpatijomis ir sėkmingai italizavo aukštuomenės kultūrą, pradėdant bažnytinės struktūros hierarchais ir baigiant kambari-

Konstantinas BOGDANAS. Paminklas Abraomui Kulviečiui Jonavoje. 2008.
Kazimiero MACKEVIČIAUS nuotrauka

nėmis, virėjais, arklaininkais. Italų kalba plačiai skambėjo karalienės rūmuose Vilniuje, ja nuo vaikystės kalbėjo ir paskutinis Jogailaitis, būsimasis Lietuvos valdovas, Bonos Sforzos ir Žygimanto I sūnus Žygimantas Augustas. XVI amžiuje Vilniuje lankėsi ir gyveno daug italų architektų, auksakalių, tapytojų, kuriems savo portretus užsakydavo diduomenės viršūnės, pavyzdžiui, Lucko, o vėliau Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis (m. 1555).

Seniausias Europoje Bolonijos universitetas XVI a. pradžioje tapo viena pirmųjų lietuvių, tiesa, gana pavienių, studijų Italijoje vietų. Kunigaikščio Aleksandro remiamas ten mokėsi LDK diplomatas Erazmas Vitelijus (Erasmus Vitelius, Ciołek, apie 1474–1522), nuo 1519 metų Bolonijos universitete dėstė ir filosofijos doktoratą gynėsi tiksliau iki šiol neidentifikuotas Mikalojus Albinas (Nikolaus Albinus Polonus Lituanus), ten galėjo studijuoti ir pirmųjų Lietuvos lotyniškųjų poemų, reprezentavusių Lietuvą Italijos ir popiežiaus dvaro akyse, autorius Mikalojus Husovianas (Nicolaus Husovianus, apie 1494–po 1533), 1518–1522 metais gyvenęs Italijoje kaip Vitelijaus globotinis. Nusprendęs medžiokles mėgusį popiežių Leoną X supažindinti su Lietuva, Husovianas jam skyrė Lietuvą apdainavusią „Giesmę apie stumbrą“ ir kartu su Vitelijumi bandė organizuoti stumbro iškamšos pristatymą į Romą.

Kaip centrinė Vakarų krikščionybės šalis, kurioje buvo ir Apaštalų sostas, Renesanso Italija buvo ir Lietuvos Bažnyčios galva. Iki XVI a. vidurio Apaštalų sostas neturėjo nuolatinių nunciatūrinių institucijų, bet Lietuvą jau pasiekdavo popiežiaus pasiuntiniai, o pačioje Romoje retkarčiais apsilankydavo ir LDK vyskupai. Bažnytinius Apaštalų sosto ir Lietuvos kontaktus paskatino 1516–1517 metais vykdyta šv. Kazimiero kanonizacijos akcija, dėl kurios į Lietuvą 1520 metais atvyko popiežiaus Leono X legatas vyskupas Zacharijas Ferreri, netrukus sukūręs pirmąjį hagiografinį tekstą apie Kazimierą.

Vis dėlto krikščioniškoji savimonė XVI a. pirmosios pusės LDK buvo dar labai nebrandi. Bažnyčia, kurios dauguma atstovų ir patys buvo menko išsilavinimo, itin mažai dėmesio skyrė visuomenės švietimui, o trys Vilniuje egzistuojančios (pranciškonų, bernardinų ir dominikonų) vienuolijos gyveno gana uždara gyvenimą, ir tik dominikonai buvo įpareigoti sekmadieniais pamokslauti Vilniaus katedroje. Visuomenė buvo beveik nechristianizuota, iki reformacijos šalyje nesukurta jokia knygų leidybos sistema, krikščioniškosios tiesos visuomenėje nebuvo reflektuojamos. Pirmasis Lietuvoje, susirūpinęs dėl tokios Lietuvą kultūriškai izoliuojančios padėties bei ėmęs skelbti ir įgyvendinti būtinas reformas, buvo lietuvis bajoras Abraomas Kulvietis (apie 1510–1545). Ankstyviausiam Lietuvos nepriklausomo piliečio tekste, 1543 metais parašytame (laiško formos) tikėjimo išpažinime karalienei Bonai Sforzai, Kulvietis paviešino savo privačias reikmes tenkinančios Bažnyčios gyvenimo būdo ydas, paskelbdamas, kad jos ne tik prieštarauja Kristaus ir apaštalų mokymui,

bet ir daro didžiulius nuostolius valstybei. Kulviečio „Tikėjimo išpažinimas“ („Confessio fidei“) yra ankstyviausias Rytų Europos evangeliškas tikėjimo išpažinimas ir vienas svarbiausių bei įtaigiausių LDK tekstų.

Gimęs Kulvos dvare (dab. Jonavos raj.), Elžbietos Jadaitės (Jadathowna, Jadautaitė) ir Petro Jonaičio Ginvilonio šeimoje, Kulvietis buvo pirmasis lietuvis, savo gyvenimą paskyręs giliam ir visapusiškam renesansiniam išsilavinimui įgyti. Buvo kito Lietuvos reformacijos pradininko – Stanislovo Rapolionio – giminaitis, su kuriuo kartu 1528 metais įsimatrikuliavo Krokuvos universitete, bet šios mokslo institucijos lygis Kulviečio netenkino. Jau po metų, 1529-aisiais, čia įgijęs laisvųjų menų bakalaurą laipsnį, Kulvietis ėmė ieškoti studijų galimybių Vakaruose. Kaip tik tuo metu Europoje jau buvo išgarsėjusi seniausioje (1425 m.) Šiaurės Europoje Liuvono universitete įkurta Trijų kalbų kolegija (*Collegium Trilingue*), kurios iniciatoriai 1517 metais buvo Erazmas Roterdamiatis ir jo bendraminčiai. Tarp humanistinės kolegijos, kurios pagrindinis tikslas buvo senųjų kalbų (lotynų, graikų ir hebrajų) studijos, galinčios padėti autentiškiau perskaityti bei interpretuoti Bibliją, ir katalikiškojo Liuvono universiteto teologų kilo daug nesutarimų, todėl Roterdamiatis greitai buvo išvytas iš miesto ir universiteto, tačiau kolegija ir toliau gyvavo, atnešdama universitetui vis didesnę šlovę. Liuvono universiteto matrikulose randame įrašą, jog Kulvietis universitete įsimatrikuliavo 1533-ųjų balandį ir matrikulose buvo užrašytas kaip Abraomas Lietuvis (Abraham Lithfanus). Matrikulose randame dar vieną įrašą apie panašiu metu Liuvone studijavusį Kulviečio bičiulį Jurgį Eišiškietį. Tai buvo pirmieji lietuviai Liuvono universitete, susipažinę su Kolegijos studijų sistema ir vėliau bandę ją įgyvendinti Vilniuje. Liuvone Kulvietis įvaldė graikų ir hebrajų kalbas ir tapo pirmuoju renesansinį idealą įgyvendinusių „trijų kalbų“ (lotynų, graikų ir hebrajų) lietuviu, ten tikriausiai įgijo ir magistro laipsnį. Humanistinė Trijų kalbų kolegijos aplinka stipriai veikė Kulviečio pažiūras, Liuvone jis įsigijo daug ten leidžiamų graikiškų, lotyniškų ir hebrajiškų knygų. Po Kulviečio mirties sudarytas išlikusios jo bibliotekos Karaliaučiuje sąrašas (78 knygos) rodo, kad Kulvietis visas savo lėšas skyrė bibliotekai kaupti bei studijoms ir turėjo turtingiausią tarp Lietuvos bajorų biblioteką. Studijų Liuvone metais universitete vyko ir aktyvios medicininės diskusijos tarp senosios „arabiškos“ ir naujosios medicinos šalininkų, kurias, manytina, sekė ir Kulvietis, įsigijęs ir keletą naujosios medicinos knygų. Beje, grįžęs į Lietuvą ir globojamas didiko Alberto Goštauto, buvo raginamas toliau studijuoti mediciną, bet humanitarinėms studijoms pasišventęs Kulvietis nepasidavė didiko planui. 1536 metais su Prūsijos kunigaikščio Albrechto siuntimu jis kurį laiką studijavo Leipcige, o nuo 1537-ųjų pavasario – vieną semestrą liuteroniškame Vitenbergo universitete. Kol kas nežinome, kodėl studijos Lutherio ir Melanchthono universitete buvo tokios trumpos ir kokios priežastys nulėmė Kulviečio išvykimą į Italiją. Gali būti, kad jis pats

ne visiškai pritarė kai kuriems liuteronizmo doktrinos elementams ir ieškojo kitokių evangeliškosios sąmonės atgaivinimo būdų. Netrukus po Kulviečio mirties Karaliaučiuje parašytoje jo pirmojoje biografijoje (1547), kurią sukūrė Johannas Hoppijus, buvo pabrėžta, kad Vitenberge Kulvietis artimai bendravo su liuteronų universitetinio išsilavinimo sistemos pagrindiniu kūrėju Melanchthonu, studijavo Antikos filosofiją ir teisę. Pažymėtina, jog iš tiesų Kulvietis turėjo savo bibliotekoje Philippo Melanchthono veikalų, bet sąrašė nenurodė jokia Martino Lutherio knyga.

Savo studijas Kulvietis baigė Italijoje, kurioje praleido maždaug dvejus metus, ir Sienoje 1540-ųjų lapkritį apgynė abiejų teisių (kanonų ir civilinės) mokslų daktaro laipsnį. Buvo pirmasis lietuvis šiame tolimame Toskanos universitete ir sykiu pirmasis, pažinęs nepaprastai spalvingą renesansinį Italijos evangelizmo judėjimą, kurio vienas pagrindinių centrų buvo kaip tik Sienos miestas. Italijon Kulvietis atvyko pačiu įdomiausiu jos protestantizmo istorijos momentu – spiritualistinio ir filoprotestantinio judėjimo apogėjaus metais, dar neveikiant inkvizicijai, kuri Italijoje buvo atkurta 1542-aisiais, vos tik Kulviečiui išvykus į Lietuvą. Italijoje praleisti metai lemtingai paveikė Kulviečio reformacines nuostatas. XVI amžiaus ketvirtąjį dešimtmečio Italijos, ir ypač Sienos, filoprotestantizmo dvasia – itin aktyvios pastangos reformuoti Katalikų bažnyčią. Filoprotellantų grupių tinklas Sienoje ėmė rasti XVI a. ketvirtajame dešimtmetyje ir Kulviečio studijų metais (1538–1540), jų idėjos mieste reiškėsi slapta, tačiau labai intensyviai. Kriptoprotellantų pažiūras ir veiklą iki 1545-ųjų, kai įvyko pirmasis Sienos „eretikų“ teismo procesas, detalizuojant, galima pažymėti, jog jų mokymas nebuvo sistemiškas, o pagrindinė skelbiama naujovė buvo apaštalo Pauliaus laiškuose skelbta idėja apie išganyką ne dėl darbų, bet iš malonės, per tikėjimą. Šią idėją svarstė arba jai slaptai pritarė ir daugelis aukštųjų Bažnyčios hierarchų, tačiau netrukus įvykusiame Tridento bažnytiniame susirinkime ji galutinai buvo pasmerkta, taip uždarant bet kokius dialogo kelius su Bažnyčios reformos šalininkais.

Kaip tik Sienoje Kulviečio studijų metais gyveno ir dirbo dvi žymiausios Italijos evangelinio judėjimo figūros, siejamos su protestantizmo pradžia Italijoje – Bernardinas Ochinas ir Aonijus Palearijus. Galima spėti, kad Kulvietis Sieną rinkosi ir dėl šių jau išgarsėjusių asmenybių. Neabejotina, kad Sienoje Lietuvos reformacijos pradininkas artimai susipažino su Italijos protestantizmo pradininkų idėjomis, klausė jų paskaitų ir pamokslų. Sienietis Ochinas (1487–1564) – iškiliausia ir bene pati kontroversiškausia Italijos evangelikų figūra. Kapucinų ordino įkūrėjas, charizmatiškiausias Italijos pamokslininkas, garbinamas aristokratų ir varguomenės, Kulviečio studijų metais nepailstamai skelbė idėjas apie naują išganyimo suvokimą. Nesitikėjo būti paskelbtas eretiku. Tačiau 1542-ųjų rugpjūčio pabaigoje Ochinas pakeitė vienuolio apsiaustą civiliais drabužiais ir pabėgo į jau protestantišką Šveicariją, su-

žinojęs, kad Apaštalu sostas jam jau yra paruošęs ekskomuniką. Žinia apie Ochino pabėgimą plačiai pasklido po Europą. Su šiuo įvykiu siejama ir Italijos protestantų bažnyčios emigracijoje įsitvirtinimo pradžia bei naujas visos šalies protestantizmo istorijos etapas. Iš Šveicarijos 1542 metais Ochinas parašė laiško formos tikėjimo išpažinimą (Laišką Sienai), kuris greitai išgarsėjo visoje Europoje. Laiške buvo ginama išganyimo ne dėl darbų, o per tikėjimą idėja, pabrėžiant: *Jeį aš taip teigdamas suklydau, tai nuo pat pasaulio pradžios iki dabar klydo visi tie, kurie iš tiesų buvo šventi, visų pirma apaštalai, ir ypač Paulius, ir net pats Kristus. Vadinausi, nusipelnė visi būti ekskomunikuoti, atstumti ir prakeikti. Ir jei jau taip, tai turėtų būti sudegintos evangelijos, Pauliaus laišakai ir visi šventieji raštai, kadangi evangelija būtų tik apgaulė, tikėjimas Kristumi – klaida, o religija neteisi. O tai neįmanoma, kadangi Dievo dvasia ir šventieji raštai liudija šitą tiesą. Skaitykite, nužeminę širdis prieš Dievą, ir jums bus suteikta teisybės šviesa².*

Vos tik grįžęs iš Italijos, ir Kulvietis ėmėsi Lietuvoje atvirai skelbti reformacines idėjas, ryžtingai pradėdamas nuo karaliaus ir didžiojo kunigaikščio rūmų Vilniuje, kur tuo metu rezidavo ir karalienė Bona Sforza. Kulviečio karštą ryžtą atvirai paskelbti tiesą neabejotinai paskatino Italijoje praleistų metų patyrimas. Pirmojo Kulviečio biografo Hoppijaus kalboje Kulviečio apsilankymas Vilniaus karaliaus dvare išskiriamas kaip esminis jo biografijos ir apsisprendimo viešai skelbti evangelizmą momentas: *[Kulvietis nuvyko] į karaliaus rūmus, kurie tada buvo Vilniuje, kad ta proga savo draugams ir visai tėvynei praneštų apie pražūtingus priešininkų siekimus. Ir jo negalima buvo atkalbėti nuo šitokios pamaldžios ir garbingos nuostatos, primenant nelaimės ir pavojus, kurie jam grėsė dėl priešininkų galybės. Mat jis taip tikėjo Dievu, kad iš tiesų nusprendė, jog juo rūpinasi Dievas jo taip labai dievobaimingose pastangose skelbti Dievo žodį. Ir dėl to lengvai atmetė visus grasinimus ir gresiančius pavojus. Taigi, atvykęs į karaliaus rūmus kilmingiausių buvo sutiktas labai geranoriškai ir pagaliau perėjo karaliaus ir karalienės globon, kad būtų apsaugotas nuo smurto tų, kurie jautė neapykantą ne tiek žmogui, kiek mokslui apie tikrąjį Dievo pažinimą³.*

Karalienė Bona Sforza savo pirmąjį pasimatymą su Kulviečiu prisiminė beveik po dvejų metų, 1542-ųjų gruodį. Pasiuntiniui karalienė pažymėjo, kad tada jai didelį įspūdį padarė Kulviečio išsilavinimas, tačiau jis skelbęs draudžiamus dalykus: *Grįžęs iš Italijos, kaip mano valdomo Kauno pavieta pavaldinys, atvyko pas mane, ir aš, kadangi jis buvo išsilavinęs jaunuolis, buvau taip pat jam palanki; jis ėmė lankytis pas mane dažnai, apie save sutelkė ir ėmė globoti daug kilmingų sūnų, tačiau kalbėjo ir skelbė tai, ko tuo metu negalima buvo kalbėti. Tada aš jį įspėjau taip nesielti, nes nuolat blogai kalbėdamas apie kunigus ir dvasininkus jis užsitraukė daugelio pyktį, o ypatingą neapykantą jam rodė ponas Vilniaus vyskupas⁴.*

Šiame laiške karalienė paliudijo ir iki šiol mums labai mažai žinomą faktą, kurį savo „Tikėjimo išpažinime“ minėjo ir pats Kulvietis – pirmosios Lietuvoje pasaulietinės aukštesniojo tipo mokyklos veikimą. Jos veikimo pradžia seniau buvo siejama su 1539–1540 metais, tačiau šiandien, atradus Sienos doktorato protokolą, galima tiksliai pasakyti, kad mokyklą Kulvietis galėjo įkurti tik grįžęs į Lietuvą 1541-ųjų pradžioje.

Mokykla buvo įkurta be kapitulos leidimo, ir tai Vilniaus vyskupui Pauliui Alšėniškiui, pagrindiniam Kulviečio oponentui, suteikė teisių persekioti Kulvietį ir imtis represijų, nepaisant jo neeilinio išsilavinimo tuometinėje Lietuvoje. Vyskupas išreikalavo patraukti Kulvietį į teismą, ir tai buvo paskelbta 1542 metų gegužę Žygimanto I dekretu, kuriame Kulvietis pavadintas „valstybei pavojingu maištininku“. Pati Bona Sforza patarė jam bėgti iš šalies, pabrėždama, kad gresia lauzas. Tais pačiais metais Kulvietį mielai priglaudė liuteroniškosios kaimyninės Prūsijos valdovas Albrechtas, pavesdamas jam antrojo Europos liuteroniškojo Karaliaučiaus universiteto kūrimo darbus.

Persekiojama bei įkalinta Kulviečio šeima ir noras dirbti tėvynėje vertė Kulvietį dar kartą ieškoti pagalbos pas karalienę, išdėstant savo pažiūras viešu tekstu. Būdamas teisininkas, konfesijoje Kulvietis pabrėžė teisinį absurda, kuriuo rėmėsi jo persekiotoja Bažnyčia: *jie yra teisėjai savo byloje priešingai teisingiausiam teisės dėsniui, kuris sako, kad niekas negali būti teisėju savo byloje*⁵. Kaip ir jo sienietis mokytojas Ochinas, Kulvietis naudojasi tuo pačiu paradoksu – pats Kristaus mokymas tokių teisėjų požiūriu turi būti laikomas erezija: *jie taip nenusivokia šventame rašte, tokie nedori ir tokie žiaurūs, jog, jeigu jie teistų, net ir Kristus negalėtų būti nekaltas...*

Kulvietis buvo pirmasis lietuvis, kuris išdrįso kritikuoti tradicines Viduramžių Bažnyčios ydas, nurodydamas, kad jo kaltintojai ir teisėjai, teisdami Evangelijos vardu, išsiskiria pagrindinėmis evangelinėmis antiveritybėmis – gobšumu (*avaritia*), veidmainiavimu, pelno siekimu ir, svarbiausia, nemokšišku: *Bet iš tikrųjų ne uolumas, o nelabumas, šventasis pelnas, pilna kišenė, ne Kristus, yra priežastis, kad jie taip įtūžę šėlsta prieš mane. Suprantama, epikuriečiai bijo savo pilvų suveržti, bijo, sakau, kad jų – nepristatytų prie arklo. Vienu žodžiu, jie bijo, kad apgaulė ir veidmainystės, kuriomis tiek amžių valstybę mulkino, nebūtų į viešumą iškeltos. Iš čia tas jų šventasis uolumas pilvo, jų dievo, labai, iš čia šie šauksmai: nukryžiuok! nukryžiuok! Ant laužo! Ant laužo!*

Antikrikščioniškoms Bažnyčios vertybėms atremti Kulvietis pirmasis Lietuvoje iškėlė sąžinės (lot. *conscientia*) kategoriją, kurią savo laiškuose ypač mėgo vartoti Kristaus mokymą interpretavęs apaštalas Paulius. Nuo tol „sąžinė“ tapo viena pamatinių evangelikų religinio diskurso sąvokų, įvestų ir į pirmuosius lietuviškus Martyno Mažvydo raštus.

Karalienės ir kai kurių LDK didikų pastangų dėka Kulvietis 1545 metų pavasarį gavo teisę grįžti į Lietuvą.

Deja, neilgam. Vilniuje jis staiga susirgo ir birželio 6 dieną mirė savo namuose Kulvoje. Gulėdamas mirties patale pasakė „tikrai trokštąs, kad įprastinėje vietoje, tarp kitų krikščionių ir savo protėvių, būtų palaidotas, bet kadangi neabejoja, jog priešai, nusiteikę jo atžvilgiu rūsčiai ir negailestingai, to tikrai neleis, liepė, kad būtų palaidotas kalnelyje greta savo namų tardamas: *Sielai, kurią Kristus atpirko, visiškai nesvarbu, kur kūnas dulkėmis pavirsta, tačiau geriau jam ilsėtis švaresnėje ir ramesnėje vietoje iki pat ateinant su šlove amžinajam teisėjui, kuris sužinos jo bylą su priešininkais ir kada nors atkeršys už tą skriaudą*⁶.

Kulviečio motina laiške Albrechtui paliudijo, kad Bažnyčia sūnaus neleido palaidoti kapinėse: „Budeliai nepasitenkino tuo, kad siautėjimu degė mano mylimam sūnui gyvam esant, bet ir per pačias laidotuves norėjo pasimėgauti“. Elžbieta Kulvietienė ir draugai įtarė sūnų buvus nunuodytą – tai buvo viena labiausiai paplitusių nužudymo praktikų XVI a. Europoje. Atskirtas nuo Bažnyčios, persekiojamas kaip maištininkas, pirmasis nepriklausomas Lietuvos intelektualas buvo palaidotas savo gimtinės kalvose.

Dainora POČIŪTĖ

¹ Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV–XIX a.) / Parengė prof. Juozas Jurginis ir doc. Algirdas Šidlauskas. – Vilnius: Mokslas, 1988, p. 54.

² Versta iš: B. OCHINO, I 'Dialogi sette' e altri scritti del tempo della fuga / Edizione, introduzione, e apparato iconografico a cura di Ugo Rozzo. – Torino: Claudiana, 1985, p. 141.

³ J. Hopijaus kalba cituojama iš: R. DAMBRAUSKAITĖ-MURALIENĖ. J. Hopijaus kalba mirus Abraomui Kulviečiui (1547) – Abraomo Kulviečio biografijos šaltinis // Literatūra, Nr. 42 (3), 2000, p. 120–131.

⁴ Theodor WOTSCHKE. Abraham Culvensis: Urkunden zur Reformationgeschichte Lithauens // Altpreussische Monatsschrift, 42 (3/4). – 1905, p. 177.

⁵ Čia ir kitur A. Kulviečio tekstas cituojamas iš: A. KULVIETIS. Tikėjimo išpažinimas // Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija. Feodalizmo epocha / Redagavo K. Korsakas ir J. Lebedys. – Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 476–478.

⁶ Ramunė DAMBRAUSKAITĖ-MURALIENĖ. Johano Hopijaus kalba..., op. cit., p. 130.